

ŘÁDKY PRO VÁS

kulturně - osvětový věstník prostějovský

ročník 2022

číslo 1

OBSAH

Lenka Sehnalová: Jak a proč vznikly Řádky PRO vás..... 1

Karel Kavička: Vážení čtenáři..... 2

Petr Sokol: Zvolení Hanáckým Jeruzalémem - židovští zastupitelé v prostějovském zastupitelstvu v době první republiky 3

Osobnosti Prostějovska

Tomáš Cydlík: Odbojář Josef Knoll (1912 - 1984) 7

Marek Moudrý: Vyšší princip František Štuřík 10

Zapomenutá výročí

Jan Jankůj: První písemné zmínky o Moravě 13

Prostějovská archeologie aktuálně

Pavel Fojtík: Pohřebiště únětické kultury v Dětkovicích 16

Napsali o Prostějově

Jiří Peňás: Návraty k placentě aneb V Prostějově na renko..... 18

Zapomenuté stavby

Karel Kavička: Kaple sv. Floriána v Prostějově 26

Výročí prostějovských osobností

Oldřich Václavík: MUDr. Ondřej Příkryl..... 30

Jan Jankůj: Vzpomínka na Dušana Kamzíka 33

Povídka PRO vás

Jana Hrušková: Karlík z chudobinca..... 35

Jak a proč vznikly Řádky PRO vás

Lenka Sehnalová

V Prostějově vzniká nový tištěný časopis, zaměřený na regionální historii, kulturu a společnost. Proč? Proč dnes, v době internetu, kde najdete úplně všechno? A kdo to bude číst? Není to jen nějaký "staromilský" výkřik do tmy, předem určený k nezdaru?

Na otázku "proč" lze dát poměrně jednoduchou odpověď. To se tak jednou před asi třemi lety, ještě před "co-videm", potkali na jedné vernisáži ředitel prostějovského Státního okresního archivu Oldřich Václavík a zdejší známý výtvarník a sklář Jan Jankůj. Během rozhovoru přišla řeč i na to, že v našem městě chybí kulturně společenské periodikum. "Všechny okresy v Olomouckém kraji mají své regionální tituly, většinou je vydává muzeum nebo nějaká jiná instituce. V Prostějově dřív vycházel například muzejní zpravodaj a od roku 1968 Štafeta. Ta však skončila v roce 2015 a od té doby zde neexistuje žádný prostor pro publikování odborných a rozsáhlejších článků s regionální tematikou," řekl Oldřich Václavík o motivaci k založení nového časopisu.

Iniciativy se pak chopil Jan Jankůj, který se vedle své umělecké činnosti zabývá i českou a moravskou historií a hlavně je velký moravský a prostějovský patriot. "Začal jsem kontaktovat různé osobnosti z oblasti kultury a historie a všichni myšlenku vzniku nového časopisu přivítali. Nejen s tím, že by si jej rádi přečetli, ale že by do něj mohli i přispívat.

Jsem zvyklý dotahovat věci do konce, a tak jsem oslovil ještě ředitele Střední odborné školy podnikání a obchodu a prostějovského zastupitele Marka Moudrého a bývalou novinářku a redaktorku Lenku Sehnalovou. Poprvé jsme se jako taková "redakční rada" sešli letos v květnu a díky příspěvku, který nám poskytl prostějovský Nadační fond sportu, kultury a vzdělávání jsme postupně začali dávat dohromady obsah prvního čísla," popsal Jan Jankůj další vývoj časopisu.

Řádky PRO vás tak vznikly "odspodu". Nevydává je žádná organizace ani instituce. Stojí za ní iniciativa několika lidí, kteří se pokoušejí o téměř nemožné - vytvořit v dnešní době tištěnou platformu pro publikování zajímavých regionálních článků, která si najde své čtenáře. "Kdo si Řádky PRO vás přečte? No přece ti, kteří mají rádi město, v němž žijí a chtějí se o něm něco dozvědět. A možná ještě učitelé základních a středních škol, kteří by jej mohli využít k výuce. Uvidíme, jaký ohlas první číslo vyvolá. A také budeme rádi, když se nám čtenáři ozvou se svými tipy, co by rádi v časopise našli anebo třeba sami něco napíší," dodala za redakční radu autorka tohoto článku Lenka Sehnalová.

Úvodní slovo

Karel Kavička

Vážení čtenáři, otevíráte první číslo nového prostějovského kulturně-osvětového věstníku Řádky PRO vás. Jeho tvůrci jsou vedeni snahou zaplnit prázdné místo v oblasti reflexe kulturního dění, novinek a komentářů z oblasti historie, umění a osvěty na Prostějovsku. V současné době podobné periodikum postrádáme a mnohým i chybí.

U zrodu stojí osobnosti, které mají k dané problematice co říci a mají již velký kus práce i zkušeností v této oblasti za sebou. Uvádíme tento projekt do života v nelehké a pohnuté době, plné starostí. Dovolují si na tomto místě připomenout několik myšlenek arcibiskupa Jana Graubnera. Ten o současné společenské situaci říká, že je charakterizována velkou ekonomickou a sociální nejistotou a zvyšujícím se napětím. Dokonce prý podle některých hrozí změna politického systému. Problém je v tom, že v posledním období jsme si zvykli hledět příliš sami na sebe, zvykli jsme si na blahobyt. Teď, když nám hrozí, že něco bude chybět, se bouříme. Je vidět, že jsme se na blahobyt soustředili až přespříliš. Je dobře, že nemáme hlad a že se mnohé věci daří, ale jestliže nás to omezuje ve vnímání reality a nechceme vidět co se děje jinde, např. na Ukrajině, pak se stáváme lidsky omezenými.

Větší skromnost by nám mohla rozšířit obzor a pohlédnout za hranice našeho malého světa. Důsledkem

toho by pak mohlo být zlepšení vztahů mezi námi i ve společnosti. Jiný problém je ve formě komunikace mezi námi. Zvykli jsme si na lapidární vyjadřování formou chatů a různých krátkých zpráv. Tento neosobní způsob nabývá stále větší ostrosti. To pak proniká do rodin i do politických a veřejných vyjádření, která jsou stále vyhocenější. Je třeba se na věci dívat s větším nadhledem a naučit se druhým lidem naslouchat a hledat společné cesty. Možné východisko z různých současných krizí je v návratu k trvale platným hodnotám, které se rozvíjejí a pěstují zejména ve zdravé rodině. Zvykli jsme si, že vše získáváme jednoduše a pohodlně. Místo toho, abychom se promysleli k poznání, snažíme se „proklikat“ k informacím. Nevnímáme souvislosti, příčiny a důsledky, proto nenalézáme správná řešení. Chybí nám postoj služby, a to má pak dopad na náš život.

Po tomto krátkém zamyšlení nad současností chci popřát tomuto novému kulturnímu občasníku, který má vycházet dvakrát ročně, šťastný start. Také hodně zajímavých témat. Věřím, že toto periodikum podpoří další osobnosti, které obohatí jeho obsah o zajímavé články a tento nový počín na poli prostějovské kultury bude veřejností dobře přijat.

Zvolení Hanáckým Jeruzalémem

Židovští zastupitelé v prostějovském zastupitelstvu v době první republiky

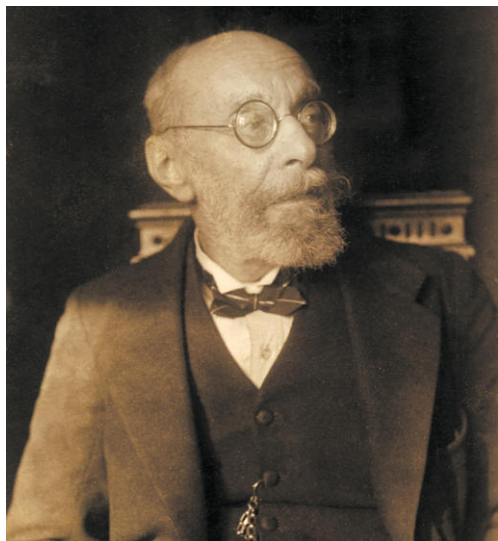
Petr Sokol

O Prostějovu se dodnes mluví jako o Hanáckém Jeruzalému a připomíná se velký podíl židovského obyvatelstva na rozvoji našeho města. Mnohem méně se ovšem ví o tom, jak se židovští politici podíleli na správě našeho města.

Zatímco v dobách habsburské monarchie zástupci židovského obyvatelstva patřili téměř výhradně k německým politickým stranám, po vzniku samostatné Československé republiky i v našem městě začaly vznikat židovsko-národní politické formace, které vycházely z předpokladu, že židé jsou samostatnou národnostní skupinou, která má mít v mnohonárodnostním státě i ve městě Prostějově svou vlastní politickou stranu.

Samostatný židovský Prostějov

V čele tohoto proudu stál v Prostějově nejprve právník a příslušník silné podnikatelské rodiny Gustav Zweig. Ten vedl samostatnou židovskou kandidátku do prvních komunálních voleb v samostatném Československu v červnu 1919. Ty se ale v Prostějově odehrály dvakrát, protože město bylo stále ještě z hlediska veřejné správy rozděleno na dvě části. Existovaly zde vedle sebe dvě obce: židovská a „křesťanská“. Gustav Zweig byl do voleb starostou židovské obce, ale kandidoval nyní již v „křesťanském“ Prostějově, kde ostatně na Vápenici 23 bydlel. Otec dramatika Maxe

Gustav Zweig

Zweiga získal za 355 hlasů (2,45 %) jediný mandát pro kandidátku, o níž tehdejší noviny psaly jako „zionistech“ nebo „židovských národovcích“.

Náladu doby dobře odráží výsledky posledních voleb v oddělené židovské prostějovské obci. Volby tam totiž před spojenou židovskou listinou vyhrála kandidátka socialistických stran, vedená českým dělníkem Josefem Libosvarem, který byl následně zvolen novým starostou židovské obce, ale už se úřadu nestihl ujmout. Obě prostějovské obce se totiž krátce po volbách dohodly na sloučení. Tím ovšem přišel o mandát v prostějovském zastupitelstvu i Gustav Zweig, protože obě dosavadní zastupitelstva byla z tohoto důvodu úředně rozpuštěna.

Po sloučení obou prostějovských obcí se měly v květnu 1920 konat nové komunální volby pro sjednocený Prostějov. Politické strany se ovšem na poslední chvíli dohodly, že volby neproběhnou a městské zastupitelstvo bude dost netradičně vytvořeno na základě jejich dohody podle výsledků z voleb do Poslanecké sněmovny, které proběhly na počátku května 1920. V nich bylo pro židovskou stranu v Prostějově odevzdáno 375 hlasů, takže ji v „dohodnutém“ zastupitelstvu připadl opět jen jeden mandát.

O něj už se neucházel neformální vůdce prostějovských národních židů Gustav Zweig, ale jeho nástupcem se stal Josef Holz. Tento židovský politik přišel do Prostějova v roce 1907, kdy se stal zaměstnancem ve velkoobchodu s kůží. V roce 1911 tento podnik převzal do vlastních rukou a vedl ho až do likvidace v roce 1934. Následně vykonával pozici zástupce prostějovské pobočky akciové pojišťovny Anglo-Elementar Vídeň, a to až do 1. dubna 1939. Byl vrcholným představitelem prostějovské židovské obce, které dvanáct let dokonce předsedal. Bydlel v domě v Rejskově ulici číslo 19.

V tomto nezvykle ustaveném prostějovském zastupitelstvu zasedl ale ještě jeden výrazný politik židovského původu. Byl jím prostějovský továrník Daniel Steinschneider, který byl „zvolen“ za Německou demokratickou svobodomyšlnou stranu (DDFP), což byla i v Prostějově strana, k níž inklinovalo velké množství středostavovských židů, kteří se rozhodli pro asimilaci v rámci německé menšiny a odmítali existenci samostatného židovského národa.

Robert Sonnenmark

Jazýčkem na vahách

Nejvýraznější roli židovští zastupitelé sehráli po dalších komunálních volbách v dubnu 1924. Tehdejší volby totiž skončily nečekaným patem. V zastupitelstvu s dvačtyřiceti členy si oba české politické bloky připsaly po 20 mandátech. Na jedné straně stál pravicový blok vedený národními demokraty a doplněný lidovci a živnostníky. Proti nim fungovalo stejně silné spojení sociálních demokratů, národních socialistů a komunistů. Pomyslným jazýčkem na vahách se proto nechtěně stala dvojice nově zvolených zastupitelů „Spojené strany židovské“, která si připsala 531 hlasů (3,24 %). Za ni byli nově zvoleni Robert Sonnenmark a Alexander Bratter. Oba se nakonec při volbě vedení města přiklonili k levicové alianci, což vyvolalo protizidovskou

Richard Bobasch

kampaň ze strany pravicového tisku. Zesměšňován byl zejména Alexander Bratter, protože jako nejstarší zastupitel vedl ustavující schůzi zastupitelstva velmi lámanou češtinou a následně tvrdil, že se nemohl jako chudý člověk naučit česky.

Jeho kolega v zastupitelstvu Robert Sonnenmark, advokát a bývalý koncipient v kanceláři Gustava Zweiga, byl zvolen na oplátku levicovými hlasy do městské rady. Levicový blok ale volbu rady provedl v rozporu s tehdy složitým zákonem, zastupitelstvo proto bylo rozpuštěno a volby se ještě v roce 1924 opakovaly.

V opakovaných volbách židovská kandidátka nepatrně posílila a udržela dva mandáty, které obsadili Robert Sonnenmark a nově Richard Bobasch. Hlasy židovských zastupitelů už levice k většině v zastupitelstvu nepotřebovala, ale přesto se Robert Sonnenmark stal na základě poměrného zastoupení opět členem městské rady. Rodák z dnes rakouského Hohenau po Gustavu Zweigovi přev-

zal nejenom advokátní kancelář na Vápenici 23, ale i roli politického lídra prostějovských národně orientovaných židů. Původně bydlel v Komenského ulici 24, ale později se přestěhoval na adresu Jeronýmova (dnes ulice Aloise Krále) 9. V městské radě zasedal celkem čtyřikrát.

Obdobný výsledek si židovská kandidátka připsala i ve dvou následujících komunálních volbách v letech 1928 (3,47 %) a 1932 (4,21 %), kdy Roberta Sonnenmarka v obou případech v zastupitelstvu doplnil soukromý úředník Herman Antscherl. Ten nejprve bydlel na adrese Brecherova 16, ale později se stal Sonnenmarkovým sousedem, když bydlel v domě v ulici Jeronýmova (dnes Aloise Krále) číslo 7.

Stejně zastoupení měly Sjednocené židovské strany (navzdory názvu šlo o jedinou stranu) i po posledních prvorepublikových prostějovských komunálních volbách v roce 1936. Židovská kandidátka v nich dosáhla rekordního počtu 867 hlasů, což činilo 4,29 % a znamenalo obhajobu dvou křesel opět pro Roberta Sonnenmarka a Hermana Antscherla.

Tragický konec

Pozici židovských zastupitelů změnila německá okupace. V dubnu 1939 starosta města Sedláček sdělil Robertu Sonnenmarkovi, že z rozkazu gestapa se nesmí jako člověk židovského původu účastnit schůzí zastupitelstva, rady a dalších orgánů města a byla mu udělena dovolená na dobu neurčitou. Totéž postihlo i Hermana Antscherla. Na jaře 1940 nacistická okupační správa rozpustila celé prostějovské zastupitelstvo a mandáty

MĚSTSKÁ RADA V PROSTĚJOVĚ
1929—1932.

židovských zastupitelů definitivně zanikly. V té době už byl ovšem Robert Sonnenmark nacisty vězněn, protože patřil mezi zatčené v rámci operace gestapa Albrecht I. Prošel sběrným táborem ve Štěpánově, koncentračními tábory v Dachau, v Buchenwaldu a v Osvětimi, kde byl 25. listopadu 1942 zavražděn.

Stejně tragický osud stihl i všechny další žijící prostějovské židovské zastupitele. V koncentračním táboře v Osvětimi zahynuli také Josef Holz a Herman Antscherl. V Terezíně během věznění 20. července 1942 zemřel Alexander Bratter. V Malém Trostinci v dnešním Bělorusku se v červenci 1942 obětí holocaustu stal rovněž Richard Bobasch.

Nacistická okupace ukončila nejenom silnou roli židovských občanů v historii Prostějově, ale i jejich samostatné zastoupení v prostějovské komunální politice.

PhDr. Petr Sokol, Ph.D. (1974)

Vystudovaný politolog se specializací na politickou geografii, na fungování voleb a politických stran, na vztah sportu a politiky a na vexilologii. Působil na několika vysokých školách, aktuálně přednáší na Institutu pro veřejnou správu Praha. Pravidelně publikuje v časopisu Reflex. Je autorem či spoluautorem několika odborných článků a publikací. Je členem české vexilologické společnosti a české společnosti pro politické vědy. Pracuje v Evropském parlamentu.

Osobnosti Prostějova

Tomáš Cydlík

Odbojář Josef Knoll

(1912 - 1984)

Během letošního léta jsme si připomněli 110. výročí narození odbojového pracovníka Josefa Knolla, který se neváhal postavit jak nacistické, tak následně i komunistické ideologii. O problematice protifašistického odboje se po únoru 1948 v naší společnosti rozšířilo množství zkreslených údajů, polopравd i vyslovených lží. O mnoha politicky nepohodlných osobnostech se nesmělo mluvit a informace o nich byly kvůli komunistickému kádrování zatajovány. Naopak další jedinci se zase manipulací s fakty nespravedlivě dostali do popředí. Josef Knoll byl jedním z těch, o kterých se v minulosti příliš nemluvalo. Připomeňme si tedy jeho životní osudy a vzdejme poctu jemu i jeho druhům v odboji, kteří po osvobození upadli v zapomnění a dnes už se o nich téměř neví.

Josef Knoll se narodil 12. srpna 1912 v Přerově. Po základní škole odešel studovat do Krnova na vyšší průmyslovou školu strojnickou, později pracoval jako konstruktér. Vojenskou službu absolvoval od roku 1934 u letectva v Praze. Po návratu z vojny nastoupil v Přerově jako výpravčí u státních drah. Na podzim 1937 se přestěhoval do Prostějova, kde působil jako odborný učitel živnostenské školy. Zde se také v roce 1938 účastnil mobilizace.

nadporučík Josef Knoll

Po vzniku Protektorátu na nic nečekal a již v dubnu 1939 založil ilegální skupinu fungující v rámci odbojové organizace Obrana národa. Členové tzv. skupiny Kocourů (někdy také Sedm kocourů) se zprvu v rámci omezených možností snažili zajistit podporu a finanční prostředky pro rodiny postižené nacistickou perzekucí. Zaměřili se také na šíření zpráv ze zahraničního rozhlasu a na tisk a distribuci letáků. Skupina byla pojmenovaná podle tajného znamení, kterým byl zapalovač ozdobený moti-

vem kocoura. Vedle Josefa Knolla se do činnosti skupiny zapojili i přátelé ze Svazu důstojníků v záloze Oldřich Mlčoch a František Hájek, majitel obchodu s elektro zbožím Karel Frimmel, finanční úředník František Kravák, úředník Okresní nemocenské pojišťovny Vilém Brzica a středoškolský profesor a malíř Antonín Kameník. Odbojáři se každý týden scházeli v tehdejší Litovelské restauraci na Pernštýnském náměstí v Prostějově. Jako tajné konspirační prostory využívali chatu Jaroslava Bokůvky na blízském Kosíři a s partyzány se setkávali v hostinci Na Pohodlí u silnice do Seče.

Od jara 1942 se Josef Knoll podílel na činnosti odbojové skupiny Lutín. Později začal spolupracovat s 1. partyzánskou brigádou Jana Žižky, v jejíž prostějovské odnoži civilní sítě se postavil do čela. V činnosti skupiny se vedle Leopolda Hamaly, Josefa Boudy, Karla Frimmela, Viléma Brzici, Jaroslava Kaštila a dalších angažovala i Knollova žena Květoslava. Snažili se především shromažďovat zbraně, zdravotnický a destrukční materiál. Knollovým prostřednictvím předávali zprávy o pohybu německých jednotek partyzánům, působícím na Konicku a Drahanské vrchovině. Skupina se sblížila s partyzánským oddílem Jermak, s nímž koordinovala sabotážní akce. Po poradách s vedením Jermaku se v dubnu 1945 se zmocnili zbraní prostějovského Volkssturmu (německá lidová domobrana) v tzv. Německém domě na Vápenici, které byly poté předány partyzánům v okolí města a na Drahanské vrchovině.

Později po válce vzpomínal Josef Knoll také na svoji účast na unáhlené akci partyzánského oddílu Jermak–

Volkov–Porošin v obci Vícov, která měla pro tamní obyvatele tragické důsledky. Přepadení německé kolony bylo přes striktní zákaz provádět partyzánské akce v uzavřených osadách a navzdory Knollovým protestům přesunuto z volného prostranství u Stínavy přímo do obce Vícov, což dalo následně nacistům důvod k bestiální odplatě na místních obyvatelích.

Důležitou roli hráli členové odbojové skupiny na zajištění poklidného průběhu konce války v Prostějově. Podíleli se na odzbrojování německých hlídek, ostraze důležitých objektů a organizaci občanské domobran. Vyjednáváním napomohli klidnému odsunu Němců z města bez střelení a zbytečných materiálních škod, způsobených případným dobýváním města. Podle svědectví pamětníků to byl právě Josef Knoll (společně s Vilémem Brzicou a Karlem Frimmlem), kdo po odchodu okupantů 9. května 1945 brzy ráno vztyčil na radnici bílou vlajku. Pro své zásluhy v odboji byl poté společně s několika dalšími partyzány zvolen za člena nového Místního národního výboru Prostějov, kde se dokonce stal náměstkem předsedy Jana Trávníčka.

Ani po nástupu další totalitní ideologie k moci v únoru 1948 se Josef Knoll nezpronevěřil svému životnímu přesvědčení a rozhodl se demokratické hodnoty bránit v rámci odboje. Nejdříve byl za údajnou spoluúcast na vraždě komunistického funkcionáře Augustina Schramma v listopadu 1948 odsouzen k deseti letům vězení. Hned na začátku roku 1949 se mu však podařilo z věznice v Uherském Hradišti uprchnout na Vsetínsko,

kde se následující rok a půl ukrýval. Postavil se zde do čela protikomunistické skupiny, která podle pozdějších obvinění navazovala na činnost jiné odbojové organizace „Světлана“. Knoll se nejprve s několika spolupracovníky pokusil vybudovat bunkr a shromažďovat zbraně, ale po několika sporech se již ukrýval samostatně. Po zatčení byli členové skupiny v dubnu 1952 odsouzeni za velezradu a sdružování proti státu k dlouholetým trestům. Kromě toho jim soud odňal občanská práva a až na dvě výjimky odebral veškerý majetek ve prospěch státu. Po rozsudku se snažila skupina odbojářů dosáhnout Knollova osvobození, ale byli prozrazeni, pozatýkáni a postaveni před veřejný soud v prostějovském Dělnickém domě. Odso-zena byla také Knollova manželka Květoslava a trest v délce čtyř let strávila v liberecké věznici. Po návratu působila jako účetní v prostějovských oděvních závodech a vychovávala dceru Evu (narozenu 1. prosince 1943), o kterou se během uvěznění rodičů starali prarodiče.

Josef Knoll si kriminál odpracoval

v uranových dolech na Jáchymovsku. Ač již dříve žádal o milost i prezidenta republiky, propuštěn byl na amnestii až v roce 1964. Později vzpomínal, že ve vězení strávil celkem šestnáct let. Během té doby mu zemřeli oba rodiče, žena Květoslava se s ním rozvedla a podruhé vdala, dcera se ho podle jeho vlastních slov bála. Po návratu z vězení se odstěhoval do Luhačovic, kde si postavil chalupu u lesa, podruhé se oženil a žil zde poklidným životem. Svou životní pouť zakončil 8. února 1984.

Vzpomínky na Knollovu odbojovou činnost se v regionálním tisku a odborné literatuře začaly objevovat teprve s odstupem po změně společenských poměrů v listopadu 1989. O objasnění jeho významu a úlohy v odboji se dlouhá léta snažil zejména předseda historicko-dokumentační komise okresního výboru Českého svazu bojovníků za svobodu Prostějov Leopold Färber, který sám byl Knollovým spolupracovníkem v odboji. I dnes s odstupem několika desetiletí od konce druhé světové války je stále aktuální náprava historické křivdy, kterou na těchto statečných lidech spáchal minulý režim. V době, kdy již pomalu odcházejí i poslední pamětníci, je nadmíru potřebné přinášet veřejnosti objektivní pohledy na protifašistický odboj bez ideologického omezení, osobních animozit a politických motivů.

Mgr. Tomáš Cydlík
(1974, Prostějov)

Absolvent oboru historie-muzeologie na Filozoficko-přírodovědné fakultě Slezské univerzity v Opavě. Od roku 2000 působí ve Státním okresním archivu v Prostějově. Zaujímá se o regionální dějiny se zaměřením na fenomén kultury.

Zapomenuté osobnosti

Marek Moudrý

Vyšší princip

František Štuřík

„Dr. Štuřík se díval na svět realisticky a shovívavě s výše svého hlubokého filosofického vzdělání, jež spojoval se střízlivým pohledem znalce antiky. Ani v nejtěžších chvílích heydrichiády, když žáci jednotlivě přistupovali rozechvěni k tabuli, aby svým postojem sturdili, že neznají atentátníky, nepoklesl na mysl. Tehdy rozhorleně odmítal pošetilé hrozby o decimování českého národa a dodával odvahy všem, kdož chodili kol plni obav. Byl to náš profesor - vyšší princip, který by byl jistě stejně nebojácně vystoupil, kdyby se násilí dotklo jeho třídy, jako to učinil hrdina známé Drdovy povídky. A věřím, že jeho žáci by stejně vstojе vyslechli jeho statečný projev odsuzující bestialitu a nikdo z nich by ho nezradil.“

Těmito slovy popsal profesor češtiny Jan Rotrekl svého kolegu z Gymnázia Jiřího Wolkera, filologa a překladatele Františka Štuříka. Na prostějovském klasickém gymnáziu učil v letech 1939 až 1952. Přestože zde působil poměrně krátkou dobu, zanechal v tomto vzdělávacím ústavu nesmazatelnou stopu. Nejvýznamnější pak u své třídy, kterou úspěšně dovedl k maturitní zkoušce ve snad nejhorší době. Mezi studenty a třídním profesorem vznikl ojedinělý citový vztah, který popsal jeden z jeho žáků následujícími slovy: „Mezi námi jako

František Štuřík

třídou a naším třídním profesorem se vytvořilo zvláštní, neopakovatelné a nenapodobitelné pouto, na jehož konkrétní podobě se podílejí rovnoměrně osobitý učitelský temperament, mimořádná studijní a společenská atmosféra protektorátních let, pathos i etika helénismu, ale v neposlední řadě i mimořádně citlivá reakce našeho třídního kolektivu. Myslíme si, že právě tento génius třídy pomohl na věčné časy zachovat v našem vědomí živou a lidsky velmi sympatickou tvář třídního profesora.“

Pedagogická dráha Františka Štuříka však nebyla omezena pouze

Tablo gymnázia z roku 1943

na prostějovské gymnázium. Jeho prvním působištěm bylo od roku 1919 gymnázium v Prievidzi, pak následovala Nitra a Banská Bystrica. František Štuřík patřil mezi první české profesory, kteří reagovali na výzvu ministra školství a národní osvěty nově vzniklé Československé republiky. Podílel se na budování nových gymnázií se slovenským vyučovacím jazykem. Na Slovensku učil latinu, řečtinu a filosofii. Již tehdy ho slovenští žáci měli rádi pro jeho přátelský vztah a také proto, že se velmi rychle naučil slovensky a v tomto jazyku je také vyučoval. Slovensko mu přirostlo srdci, o to těžší pro něj bylo období tzv. druhé republiky a následného vzniku Slovenského státu. Přestože mu byla pro jeho vynikající znalost slovenského jazyka a moravský původ nabídnuta

možnost zůstat na gymnáziu v Banské Bystrici, rozhodl se vrátit na Moravu. Toto období popisuje ve svých pamětech takto: „...A když jsme v roce 1939 odjížděli, ani jsem se neohlédl na „tie hory čierne“, protože ta příroda se mně zdála být hrozivá, ačkoliv jsem se dříve domníval, že bez těch hor je už můj život nemožný.“

Novým působištěm Františka Štuříka se stal Prostějov. Zde na klasickém gymnasiu vyučoval latinu, řečtinu, filosofii, němčinu a později i ruštinu. Pro těžké onemocnění srdce musel roku 1952 ukončit svou dvaatřicetiletou profesorskou dráhu. Nechtěl se však nemoci poddat, a tak se zaměřil napřekladačskou činností. Jeho působnost na literárním poli nebyla dosud plně doceněna. Ve své době patřil k nejvýznamnějším překladatelům z řečtiny. Překládal také ze slovenštiny, němčiny, francouzštiny, latiny, starořečtiny a řečtiny. Dopisoval si s nejvýznamnějšími řeckými autory po 2. světové válce. Přeložil mnoho románů, povídek a básní. Velké množství jeho překladů bohužel nebylo vydáno z politických nebo náboženských důvodů. Například Svatý František z Assisi od Nikose Kazantzakise zůstal pouze v rukopise. Jeho prvním překladem byly slovenské básně Janka Krále. Poté následoval překlad z francouzštiny alžírského autora Muhameda Diba V kavárně. Nejvíce však českou literaturu obohatil o díla řeckých prozaiků a básníků. Mezi nejvýznamnější patří například Kapitán Michalis od Nikose Kazantzakise, Zajatecův příběh od Stratise Dukase nebo Diktátoři od Kostase Varnalise. Nebýt jeho překladu, tak by se čeští čtenáři

František Štuřík ve sborovně

nemohli začíst do příběhu Alexise Zorbase. Kazantzakis svého Zorbase napsal již v roce 1946 a František Štuřík jej přeložil v roce 1964. Toto dílo pak po celém světě proslavilo jeho filmové zpracování pod názvem Řek Zorba z roku 1964 s Anthony Quinnem v hlavní roli.

Umělecký překlad hraje velmi důležitou roli v literární tvorbě. Nejde totiž o pouhé mechanické tlumočení. A právě František Štuřík patří k našim nejvýznamnějším překladaatelům s obrovským citem pro jazyk, ale také pro schopnost vžít se do duše autorů. Některá díla nepřekládal pouze do češtiny, ale také do slovenštiny. Desítky vydaných i nevydaných překladů za dobu asi osmi let svědčí o obrovské aktivitě skromného středoškolského profesora, který právem patří mezi významné osobnosti Prostějova. O tom, že jeho překlada-telský význam přesáhl hranice naší země, svědčí také novinové články,

které řecké čtenáře informovaly o smrti Františka Štuříka jako „přítele Řeků“.

PhDr. František Štuřík se narodil 13. 11. 1895 v Říkovicích u Přerova. Od roku 1939 až do své smrti v roce 1968 bydlel v Prostějově Vrahovicích, ve stejné ulici jako lingvista a etymolog František Kopečný.

**Ing. Marek Moudrý
(1974, Prostějov)**

Pedagog a ředitel Střední odborné školy podnikání a obchodu v Prostějově, spoluautor fotografické publikace Prostějov Hanácký Jeruzalém a odborných učebnic o marketingu a Evropské unii. Milovník svého rodného města a jeho nadšený popularizátor. Autor článku je vnukem Františka Štuříka.

Zapomenutá výročí

První písemná zmínka o Moravě

Jan Janků

Před dvanácti sty lety byla historicky poprvé písemně zmíněna existence Moravy na mapě Evropy. V latinské kronice *Annales regni Francorum* (Letopisy království Franků) z roku 822 se píše: *"Císař Ludvík... se tedy po skončení podzimního lovu vydal přes Rýn, aby přezimoval v místě, které se nazývá Frankfurt. A tam shromáždil obecný sněm a postaral se, aby s velmoži, které k tomu rozkázal povolal, důstojně projednal vše nutné, co se týká prospěchu všech východních částí svého království. Na tom sněmu vyslechl vyslance všech východních Slovanů, tj. Obodritů, Srbů, Veletů, Čechů, Moravanů, Praeden-sentů a v Panonii sídlících Avarů, kteří byli k němu posláni s dary."*

Češi předběhli Moravany s první

písemnou zmínkou o své existenci o pět let. Na říšském sněmu na podzim roku 817 vyhlásil císař Ludvík Pobožný, syn císaře Karla Velikého, za svého nástupce a císaře nejstaršího syna Lothara. Další dva synové, Pipin a Ludvík Němec, pak měli vládnout v okrajových částech Říše jako suverénní, nicméně svému bratru Lotharovi podřízeni vládcové. Záznam o rozdělení říše se dochoval v díle *Divisio imperii* (neboli *Ordinatio imperii*, *Rozdělení impéria*), sepsaném v červenci roku 817. Češi jsou vyjmenováni ve výčtu národů, kterým má vládnout Ludvík Němec.

Hranice mezi Čechy a Moravou již tehdy probíhala územím nynější Českomoravské vrchoviny. Všechny potoky, říčky a řeky z české strany

Historická hranice Čech a Moravy

*Hraniční kámen u silnice
z Bedřichova do Heroltic*

této vrchoviny se vlévají do Labe a ústí do Severního moře. Vodní toky na moravské straně vrchoviny odvádí svoje vody přes řeky Moravu a Dunaj do Černého moře. Toto přirozené rozhraní tvořilo historickou hranici mezi Čechy a Moravou přibližně 1 200 let. Jako administrativní hranice mezi dvěma správními celky přestala de iure existovat k 31. 12. 1948 zavedením krajů místo zemí a od té doby nebyla v tomto v původním významu obnovena. K 1. lednu 2000 pak ústavním zákonem vzniklo v České republice čtrnáct samosprávných krajů a česko-moravská hranice tak oficiálně zcela zanikla. Původně moravská města Dačice, Slavonice, Telč, Jihlava, Moravská Třebová, Svitavy a stovky dalších větších i menších obcí dnes tedy leží na území českých krajů. Tímto rozhodnutím

se také rozloha Moravy zdánlivě zmenšila a rozloha Čech zdánlivě zvětšila. Původní hranice mezi zeměmi Čechy a Morava, jejíž délka je přibližně 450 kilometrů, dnes prochází přes území Jihočeského, Pardubického a Olomouckého kraje a kraje Vysočina.

Zpět k "zapomenutému" výročí prvních písemných zmínek o Češích a Moravanech. Češi si je mohli připomenout před pěti lety, Moravané je mohou oslavit letos. V této souvislosti jsou zajímavé údaje o počtu obyvatel, které se v České republice hlásí k české a moravské národnosti. Zatímco v roce 1991 se k české národnosti hlásilo 8 364 tisíc obyvatel a k moravské 1 362 tisíc obyvatel, během třiceti let od vyhlášení samostatné České republiky k 1. 1. 1993 se tento poměr změnil. Změnila

se i pravidla - nově přibyla možnost uvést současně dvě národnosti a nebo národnost vůbec neuvest. Podle dat Českého statistického úřadu z posledního sčítání lidu se v roce 2021 k české národnosti hlásilo 6 033 tisíc obyvatel a k moravské 359 621 obyvatel. Českou a moravskou národnost současně si zvolilo 197 020. Národnost jako nepovinný údaj přitom neuvedlo 3 321 tisíc obyvatel. Celkově přitom v České republice v roce 2021 žilo 10 524 167 obyvatel.

A jaká jsou tato čísla v Prostějově? V roce 2011 bydlelo ve městě 44 387 lidí, z nichž se 24 505 hlásilo k české a 7 414 k moravské národnosti, 10 444 národnost neuvedlo. V roce 2021 jsou údaje obdobné - žilo zde 43 666 obyvatel, 25 576 se hlásí k české národnosti, 6 104 k morav-

ské a více než deset tisíc respondentů národnost neuvedlo.

Tím, že se svobodně přihlásí k určité národnosti, lidé projevují úctu k jejím tradicím, kultuře a vzdělanosti. Vyjadřují tím svůj niterný vztah a obdiv k tomu, co zde naši předkové v historických zemích Čech, Moravy a Slezska vybudovali a dodnes to přetrvává. Tento přirozený patriotismus je pak úzce propojen nejen s péčí o památky, ale také o přírodu a uchovávání důležitých tradic. Pokud vnímáte své bytostné propojení s Moravou, můžete si právě v této době připomenout, že poprvé se o Moravské zemi psalo již před tisícem a dvěma sty lety.

Zdroj fotografií a mapy: Wikipedie.

Sousoší Hraniční kámen od Milana Olšiaka stojí u Pílské nádrže na Žďársku od roku 2009

Prostějovská archeologie aktuálně

Pohřebiště únětické kultury v Dětkovicích

Pavel Fojtík

Osmnáct kostrových hrobů z dosud neznámého pohřebiště na okraji Dětkovic letos v červenci odkryli a zdokumentovali archeologové z prostějovského pracoviště Ústavu archeologické památkové péče Brno. K objevu došlo díky zemním pracem při záchranném archeologickém výzkumu před výstavbou rodinného domu.

Pohřebiště náleží ke staršímu vývojovému úseku únětické kultury, tedy do období samotného závěru pozdní doby kamenné a rodící se doby bronzové. Na základě aktuálně publikovaných sérií radiokarbonových dat jej

tak můžeme klást mezi roky 2300 až 2000 před Kristem.

Za tropických teplot, připomínajících spíše výzkumnou expedici v některé z afrických zemí, archeologové odkryli hroby, v nichž byli zemřelí uloženi do oválných až obdélných jam v unifikované pozici - bez dříve ustálených rozdílů odrážejících jejich pohlaví. Leželi ve skrčené poloze, hlavou k jihu a obličejem k východu, což je v možné reflexi k solárnímu kultu. Výjimku tvořily dvě téměř čtvercové jámy o rozměrech přesahujících 2 x 2 metry, které připomínají spíše větší komorové hroby předchá-

Celkový pohled na zkoumanou plochu pohřebiště (foto: P. Fojtík, ÚAPP Brno)

Odkrytý kostrový hrob H17
(foto: P. Fojtík, ÚAPP Brno)

zející kultury se šňůrovou keramikou.

V dochované výbavě pohřbů dominuje keramika, zpravidla v počtu dvou až čtyř nádob. Nepochybně to souvisí s ukládáním potravinových milodarů, což nakonec přímo potvrzuje i zvířecí kosti identifikované zpravidla na plochých “talířovitých” miskách. Jiné předměty jsou zastoupeny jen velmi sporadicky. Patří k nim štípaná kamenná industrie, několik kostěných šidel nebo vzácně i zbytky drobných drátěných ozdob z mědi.

Odkrytá část pohřebiště je výrazně poznamenána běžně se vyskytujícím fenoménem druhotného otevírání hrobů, kdy některé byly téměř v úplnosti “exhumovány”, jiné byly cíleně zasaženy do oblasti hrudníku a hlavy. Tyto aktivity, ke kterým v některých případech zjevně dochá-

zelo již v době tlení těla (tomuto nasvědčují dislokace ucelenějších partií skeletu), jsou zpravidla spojovány s akty motivovanými buďto rituálně nebo ekonomicky (“vykrádání” směřované na cennější předměty z kovu). Složitějšímu rituálnímu jednání v případě dětkovické nekropole nasvědčuje opakovaný výskyt zrnůtek (mlecích kamenů na obilí), které byly sekundárně ukládány právě do prostoru “odstraněné” části těla.

V oblasti Prostějovska se jedná o vůbec první moderními metodami vedený archeologický výzkum pohřebiště z tohoto období. Vyzvednuté skelety budou podrobeny dalšímu antropologickému a případně i genetickému zkoumání. Výplně nádob pak poslouží k chemickým expertizám, které odhalí jejich původní obsah. Komplexní vyhodnocení získaných informací nás tak v budoucnu nepochybně významně posune v současném stavu poznání počátků doby bronzové v geografického regionu ležícím v samotném srdci Moravy.

PhDr. Pavel Fojtík
(1978, Prostějov)

Archeolog, působí na prostějovském pracovišti Ústavu archeologické památkové péče Brno, v.v.i. (veřejná výzkumná instituce). Pravidelně publikuje nejen v domácích, ale i v zahraničních odborných periodikách a je autorem či spoluautorem několika monografií.

Napsali o Prostějově

Návraty k placentě aneb V Prostějově na renko

Jiří Peňás

První delší báseň, kterou jsem se v životě naučil byla tato, cituju po paměti: *"Šel stréček Cásek do pola a rozhléžijó se kolem dokola. Najedno frnk. V poli na óvratí leží tam kromflék od nových gati. Tož mám sa pro tebe zhébnót, aby mě praskl břoch? Gdež sis otrhl, tož si tam bod'."*

Báseň pak pokračuje dál, bohužel ve střední pasáži mám mezery a z paměti ji už neumím, ale jde tam o to, že ten stréček Cásek přijde domů, zřejmě si musí kalhoty přidržovat ručně, a rozkazuje chase, co má udělat. Mimo jiné říká jistě Maryše: *"Nečom jak z Dobo, chce se mě zévnót,*

otevř mě hobo". A pak ji pošle pro ten knoflík, neboť jde sice o lid jaksi pomalu se pohybující, ale šetrný. A když druhý den přeběhne ta děvečka zpola, mává kromflékem stréčkovi u ucha. Tady to zase umím: *"Stréčko, ten kromflék ležel na óvratí a přes noc k němu verostle cely novy (nejsem si jist, jestli spíš "cele nove") gatě."* Stréček rozvážně praví: *"Tož neděle tajtrdlike a netros mako, deť be to moseło bet kos zazrako. Ale gdež je temo tak, dé ty gatě sem, gdež je tak órodná ta naša hanácká zem."*

Touto básní prostějovského starosty a v nářečí skládajícího básníka MUDr.

Stará radnice

Ondřeje Přikryla (zemř. 1936) jsem snad navodil situaci, ze které plyne, že jsem rodu hanáckého, zrozený ve středu rozkošné placaté Hané, ba v samém jejím útulném pupku, v Prostějově.

Všichni moji příbuzní široko daleko byli Hanáci, jejichž ideální povaha by měla být vlídná, rozvázná, až jaksi přitroublá, což se musí projevat i na mně. Byl jsem však jako malé dítě brzy z koláčové a buchtové dělohy úrodného centra Moravy vyrván rodinným záměrem a dobrodružnými rodiči odsunut, aniž by dali na moje protesty, do ponurých, větrných a krabatých Sudet, až kamsi do Krušných hor, jejichž jméno nikoli náhodou zní krušně, i když

ve skutečnosti to je od krušení, což je, spíš tedy bylo, dobývání rudy ze skály. To sem ale nepatří.

Tak já se vracím aspoň jednou ročně do Prostějova, do toho mého mateřského lůna, byť matky, ani kohokoliv jiného ženského rodu, tedy babičky a tety, tam již nemaje. Prostějov mám ale upřímně rád, pořád tam na mě mluví každý chodník, obrubník, patník, na hlavních liniích mého dětství bych se vyznal poslepu, chodím tam mírně omámen návaly vzpomínek, takové té tesknosti za odešlým časem, za těmi lidmi, kteří už leží na krásném prostějovském hřbitově. Zbyl mi tam bratranec Oldřich, gynekolog a jeho milá žena Jana, zubařka, za těmi tam v létě

Národní dům

Dům na náměstí Odboje

na den, na dva přijedu a zavalím je těmi vzpomínkami a oni si asi o mně myslí, že jsem zbytečně sentimentální, ale chápou to a dopřávají mi sluchu.

A vždy jdu k tomu obyčejnému domu na náměstí Odboje, což je takový plácek směrem k řídce Hloučele (Hlúčela), neboť v tom domě bydlela ta moje babička Božena, která mě naučila tu hanáckó báseň a ještě řadu dalších věcí, třeba Otčenáš a Zdravas, ale měla na to málo času, protože umřela v roce 1979.

Sem jsem jezdil, když to jen bylo možné, sem mě odkládali na dlouhé měsíce, a připadalo mi to vždy, jako když se vracím z temné země, kterou zaklel nějaký zlý čaroděj, zatímco tady vládne vlídnost, jemnost a jas. Před tím domem jsem si hrával, byl tam takový parčík, šťoural jsem tam kla-

cikem do hlíny, obávám se, že jsem v záchvatu dětského sadismu rozmačkal i několik brouků, ploštic a mravenců, snad mi to Bůh hmyzu odpustí, omlouvám se dodatečně.

Atrakci byli pivovarští koně, kteří tehdy ještě nevymizeli, hrozně rád jsem se díval, jak močí či z nich padají ty koblihy, a pak lokomotivy, tehdy ještě parní, které supěly podél zdi slavné továrny Wikov, tedy Wichterle - Kovářik, za mého dětství už dávno zestátněné na Agrostroj, ale každý říkal Wikovka. Tady jsem se jako dvouletý dozvěděl o ruské okupaci, neboť Rusové přijeli od severu, od Kostelce na Hané, a děda Bohumil toho dne přišel dřív z práce a řekl: Tož Rusové só tady. A babička mu podala oběd. To je moje první životní vzpomínka.

Já jsem měl v Prostějově několik

Socha na náměstí Padlých hrdinů

takových mystickým míst. Třeba nedaleko od náměstí Odboje je náměstí Padlých hrdinů a tam je tato socha, na níž tluč svalnatý muž do klínu, jenž je vražen do skály. Ten pomník je tam od roku 1933 na památku masakru, ke kterému tady došlo 26. dubna 1917, kdy vojsko poslané sem z Olomouce postřílelo při hladových bouřích triadvacet chudáků. Byla to vůbec nejkrvavější událost toho druhu, která se v českých zemích za první světové války stala – vůbec je zajímavé, že tak zdánlivě klidné místo, jakým se mi Prostějov vždy jevil, neobcházely různé tragédie, za války byl tvrdě bombardován spojenci, rozstříleli tu mimo jiné osobní vlak, fůra mrtvých, a 25. srpna 1968 tady začal nějaký Rus pálit z tanku, myslím, že to odnesli tři lidé.

No, a já jako dítě chodil kolem toho

pomníku a trásl se hrůzou, neboť jsem si nějak vybájl, že až ten chlap praští tím kladivem do té skály a ta odletí, bude konec světa. Ozvěnu této apokalyptické vize pocituju na tom místě dosud jako jemné šimrání v zátylku. Ve skutečnosti ten výjev znázorňuje rozbití starého Rakouska, ale uvědomíme-li si všechny ty děje, které pak přišly, tak to také byl čin v jistém smyslu apokalyptický.

Po levé straně toho záběru lze zahlédnout černými sloupy podpíranou lodžii vily, která náleží k nejdůležitějším stavbám české moderny. Toť vila ing. Františka Kováříka (1865 – 1942), kterou mu navrhnul architekt Emil Králík a on si ji vystavěl v letech 1910 – 1911. Když jsem však jako dítě kolem ní chodil, netušil jsem to samozřejmě. Hned vedle, v Erbenově ulici, bydlel můj druhý děda, ten

z otcovy strany, Josef Peňás (1910 - 2000). Byl to vzdělanec, katolík, milovník protektorátních vtipů, obdivovatel Otokara Březiny a antisemita... Byl profesorem jazyků na hned opodál stojícím gymnasiu v Kollárově ulici, kde zase bydlela matčina sestra, moje milovaná teta Libuška.

Takhle jsem tedy nic netuše kroužil kolem toho architektonického skvostu, který tehdy postupně pustl, byv proměněn, pokud si vzpomínám v dům pionýrů, což by ale nebylo ještě nejhorší, neboť největší pustnutí mu přineslo posledních dvacet let, kdy se ten skvost, který by jinde, myslím v jiné zemi, byl opucován a bylo by tam široko daleko proslulé muzeum, jeví jako prázdný a jen tak

tak udržovaný před úplným zhroucením.

Ulehčím si teď práci popisnou tím, že tu zařadím článek, který jsem před týdnem napsal do naší rubriky Tipy v Orientaci o knize Slavné stavby Prostějova, což byla samozřejmě záminka, abych sobě a tomu městu udělal radost.

V knižní edici Slavné stavby, v níž byly na křídovém papíře, s bohatým fotografickým doprovodem a kvalitním komentářem dosud představeny "slavné vily" jednotlivých krajů, přišlo na řadu jedno jediné město. To, že je tím prvním Prostějov, může být sice náhoda, ale svou logiku to má. Z ohledem na architekturu není Prostějov jen tak obyčejné město, nýbrž je to

Kovaříkova vila

město svým způsobem zakladatelské čili gründerové. A to ve dvou punktech.

Zprvė tam proběhla koncem 19. století a začátkem 20. století cosi jako moravská průmyslová revoluce. Ta z dřívějšího města, kam jezdili vesničtí Hanáci prodávat početným Židům obilí, z kterého oni pálili kořalku, učinila město plné továren a dílen, proletariátu a také bohatých průmyslníků, fabrikantů. Ostatně jeden z mnoha slavných rodáků, spisovatel Edvard Valenta, o těchto časech napsal román Kvas. A jak známo, kde jsou továrny, jsou vedle dělníků také bohatí továrníci, kteří mají na to, aby si mohli nechat postavit hezké domy, v čemž spočívá jejich kulturní přínos, který respektuje i člověk pokrokově zaměřený.

Na rozdíl od současných poměrů

mívali před sto lety bohatí lidé vkus. Dokonalým příkladem toho, jak i lidé zcela technicky orientovaní byli schopni zanechat po sobě úžasnou architekturu, kterou si přitom nechali stavět pro sebe, je dvojice vil bratrů Františka a Josefa Kovářikových, které si nechali tito vynikající moravští inženýři vyprojektovat od architekta Emila Králíka právě před sto lety.

Dvě rodinná sídla, z nichž zvláště vila Františka Kováříka působí dodnes jak monumentální černý leštěný diamant, jsou považována za zakladatelská díla české architektonické moderny. Zub času na nich sice zanechal stopy: jedna z nich sloužila dlouhá léta jako rejdiště svazáků, kteří se s nějakým dekorem nepárali, a v letech 90. z průčelí zmizela, nejspíš ve Sběrných surovinách, plastika Černá panna s věncem a hady; ale srovnatelnými skvosty se může pyšnit jen málokteré české či moravské město.

A pak je tu druhý zakladatelský čin Prostějova. Souvisí samozřejmě s tím prvním. Díky onomu průmyslovému rozvoji se stalo, že v Prostějově už koncem 19. století tak převážil český (moravský) živel nad německo-židovským patriciátem, že to vedlo k tomu, že se v roce 1892 chopili vlády na radnici Češi a starosty se stali muži, na které v Prostějově dosud vzpomínají: Karel Vojáček a Ondřej Příkrýl.

A nyní se stala věc, kterou lze dosud mít za příkladnou a bohužel již asi neopakovatelnou. Noví vládcí Prostějova vzali svou roli jako vlastenecký úkol, jímž chtěli dokázat, že česká správa si nijak nezadá za správou německých radnic na Moravě, ba že je předčí v kulturnosti i v modernosti. Projevem toho se měla stát stavba

Pamětní deska věnovaná Edmundu Husserlovi

Národního domu, který udivuje a v úžas uvádí každého estéta. Prostějovští radní se totiž neobávali zadat práci mladému architektovi, který byl tak progresivní, že ho v matičce Praze k žádné větší práci nepustili. Jmenoval se Jan Kotěra, bylo mu něco po třicítce a svým prostějovským Národním domem (1905 - 1907) de facto založil moderní českou architekturu.

A jak to bylo s tím dědovým antisemitismem? Vedli jsem třeba takový rozhovor: Ty dědo, a četl jsi Kafku? A on se zatvářil, jako by snědl něco kyselého a štitivě pronesl. "Viš, já ty židoviny nemám rád." Nebo jak nelíbě nesl, že v Prostějově pojmenovali v devadesátých letech jedno náměstí po filosofovi Edmundu Husserlovi, který se v Prostějově narodil. "Nevím, proč to museli pojmenovat po nějakým Židovi." Nebo třeba si pamatuju na to, když mi vyprávěl, jak byl v roce 1932 jako student v Berlíně: "Ty, to jsem šel po té třídě Pod lipami, a to bys nevěřil, to byl jeden židovské obchod vedle druhého. Nejdražší a nejluxusnější a všechny vlastnili Židi. A kolem hlad a bída. To se těm Němcům pak nemůžeš divit." Když jsem mu řekl, že přece tím nemůže omlouvat genocidu, tak připustil: "No viš, oni to ti Němci vždycky strašně přezeno".

Tak to byl můj vzdělaný děda, který mě občas zahanboval otázkami, jestli už umím konečně francózscky a proč bych nemohl Goetha číst v originále a švabachem a který ještě pár měsíců před svou smrtí, to už mu táhlo na devadesátku, dával hodiny angličtiny. Můj děda, kterého naučil rusky "staré Machonin", na kterého často vzpomínal a mně až po letech došlo, že to byl otec Sergeje Machonina,

Pamětní deska věnovaná Matěji Rejskovi

který byl také Prostějovák, byť se stihl narodit ještě v Moskvě. Ten by si možná také zasloužil v Prostějově pamětní desku. Už jen za to, jak krásně o Prostějově napsal ve svých vzpomínkách. Zatím jsem rád, že ji tam má ten Edmund Husserl, ten Žid.

A taky jsem byl jako dítě pyšný, že se tam narodil Matěj Rejsek z Prostějova a když jsem byl jako dítě třeba se školou v Praze, tak jsem vždy jiné děti otravoval tím, že Prašnou bránu postavil on. Ale hlavně jsem ji znal z této desky, která je na radnici, kde ovšem má podobu, kterou mistr Matěj nemohl znát, neboť tak ji puristicky "vylepšil" až koncem 19. století Josef Mocker.

Ale nejvíc jsem byl hrdý na Jiřího Wolkera. To byl můj dětský hrdina, bílý krasavec, který stojí v odhodlaném postoji ("miloval svět a za sprave-

dlnost jeho šel se bít..."") před Priorem, jednou z těch strašných staveb socialismu, obludě, která zavalila střed města a už se z něj jen tak nehne. Celý blok starých renesančních domů kvůli němu vyletěl do vzduchu. Ale k Wolkerovi: mám pocit, že tehdy, před těmi pětatřiceti lety, tam jako by stále žila jeho silná památka. Byl mrtvý přitom už padesát let (umřel roku 1924, ještě o dva roky mladší než Mácha, o rok než Václav Hrabě, mladší zemřel jen Jiří Orten) a přitom jsem měl pocit, že se o něm mluvilo, jako by ho lidé znali osobně.

Dlouho ostatně žila jeho matka, která pak dělala stafáž, když z něj režim dělal proletářského básníka, přitom se dobře po Prostějově vědělo, že Wolkerovi byli bohatá rodina (jejich předek pocházel z Anglie), měli doma služky a Jiříček byl všechno jiné, než trpící proletář. Ale myslím, že byl ctěn a milován. Vždy, když jsme šli s babičkou na hřbitov, pokaždé jsme se zastavili u jeho hrobu, kde jsem jako školák četl ten epitaf, že dřív než mohl srdce k boji vytrasit, zemřel mlád – dvacet čtyři let. A znovu a znovu mě to ranilo a byl jsem smutný a zamlklý. Moje máma uměla recitovat mnoho jeho básní a mě ještě teď zní ta plynulá elegance jeho veršů a jejího hlasu. A teď mě napadá, čím tento neuspořádaný výron prostějovských vzpomínek uzavřu. Vážnou výzvou prostějovské radnici, aby si vymohli na ředitelství pošt či ještě někde výše výjimku a přemalovali všechny poštovní schránky ve městě na modro. K počtě svého velkého mladíka. Neboť on pravil:

*Poštovní schránka na rohu ulice,
To není nějaká leccjaká věc.
Kvete modře, lidé si jí váží velice.*

...

Jiří Wolker

(Text byl otištěn 2. září 2010 v Lidových novinách, zveřejňujeme ho se svolením autora.)

Jiří Peňás (1966, Prostějov)

Absolvent Filozofické fakulty UK Praha (obor český jazyk a historie). Novinář, literární kritik, historik a spisovatel. Od roku 2016 působí jako redaktor v týdeníku Echo24, předtím pracoval v časopisech Týden a Respekt, v Lidových novinách a MF Dnes. Je autorem zatím čtyř děl originálních cestopisných esejů pod společným názvem Výpravy - pro starší a pokročilé, pro blízké a vzdálenější, pro den i noc. Letos vyšel další díl Výpravy pro čtvero ročních období.

Zapomenuté stavby

Kaple sv. Floriána v Prostějově

Karel Kavička

V tomto roce si připomínáme třísté výročí postavení kaple sv. Floriána v Prostějově, jejíž osudy byly pohnuté. Úcta ke sv. Floriánu se v Prostějově rozšířila po velkém požáru města v roce 1697, kdy celý střed města i předměstí lehly popelem. Lidé se obraceli o ochranu jednak k Panně Marii Křtinské, ke které se každoročně konaly dvě pěší poutě, a jednak ke svatému Floriánovi - ochránci proti ohni. Svátek sv. Floriána slavíme každoročně 4. května.

Svatý Florián se narodil v Zeiselmauer-Wolfsperg u nedaleko Vídně kolem roku 250. Stal se římským vojákem, který přijal křesťanskou

víru v době pronásledování křesťanů. Sloužil na hranicích Římské říše na území dnešního Horního Rakouska, v okolí města Lince. Toto území patřilo do provincie Noricum, zabírající většinu území dnešního Rakouska, část Slovinska a jihovýchodního Bavorska. Její místodržitel Aquilinus na základě protikřesťanských ediktů, vydaných v roce 304 císařem Diokleciánem, křesťany krutě pronásledoval. Když jim Florián přišel na pomoc, nechal ho místodržitel zatknout a uvěznit. Přes těžká muka Florián odmítl zapřít svou víru. Bez ohledu na své zásluhy v římské armádě byl odsouzen k trestu smrti. Dne 4. května roku 304 mu přivázali na krk mlýnský kámen a poblíž římské osady Lauriacum (dnes Lorch) jej hodili do řeky Enže, kde se utopil.

Krátce na to, v roce 313, vydal římský císař Konstantin I. a jeho spoluvladař Licinius Edikt milánský. Tímto výnosem bylo, po více než třech stoletích krutého pronásledování, křesťanství v Římské říši legalizováno a zařazeno mezi povolená oficiální státní náboženství. Evropou se začala rychle šířit úcta ke sv. Floriánovi. Do našich zemí se rozšířila z Rakouska. Světec se stal patronem mnoha řemeslníků - hutníků, kominíků, hrnčířů, kamnářů, pekařů a zejména pak hasičů. Je vzýván jako ochránce proti ohni, suchu, povodním, válce a neúrodě. V Prostějově se svatý Florián těšil velké úctě a jeho svátek se okázale slavil slavnostními bohoslužbami a průvodem městem.

Průčelí kaple sv. Floriána v roce 1902.

Kolorovaný světlotisk.

Pohlednice vydavatelky A. Vinzourové.

Z knihy Prostějov na starých pohlednicích,
Město Prostějov

Na počest svatého Floriána byla v roce 1722 nákladem prostějovského měšťana Jana Noska postavena malá kaple uprostřed náměstíčka v Hliníčkách na plumlovském předměstí, které bylo později podle tohoto světce pojmenováno. Na věž byl zavěšen zvon „svatý Florián“ ulitý v Olomouci. Nápis na jeho plášti zněl: S. FLORIANE, ORA PRO NOBIS / ANNO 1732 / MNE LIL JAN ROHR W HOLOMUCZY.

V době náboženských reforem císaře Josefa II. byla kaple v roce 1787 zrušena a ve veřejné dražbě prodána i s vnitřním inventářem. Kaple chátrala a nakonec byla, již ve velmi sešlém stavu, v roce 1846 zbořena. Na místě zbořeně kaple byla krátce na to zahájena stavba nové, větší a prostornější kaple. Jejimi donátory byli bratři Jakub a Jan

Demlovi. Na svátek sv. Floriána 4. května 1848 kapli posvětil prostějovský farář a děkan Jan Hundsfield (1847-1852). V kapli byly jednou týdně slouženy bohoslužby. Na svátek sv. Floriána se k ní pravidelně konala městská pouť. Poutní procesí vycházelo z farního kostela Povýšení svatého Kříže.

Kaple získala nový oltář s retabulem a po obou stranách lodi řady lavic. Kůr s varhanami zdobily tři obrazy: Kristus se dvěma dětmi, Panna Maria s Ježíškem a Ježíš v Getsemanské zahradě. Postupně pak přibýval další mobiliář. V roce 1855 daroval Ignác Deml kapli nový zvon o výšce 37 cm a šířce u spodního lemu 40 cm. Zvon o váze 39,5 kg ulil zvonař Stanke v Olomouci. V roce 1858 byly na oltář postaveny dvě sochy - sv. Barbory a sv. Kateřiny. Prostějovský sládek

Floriánské náměstí, pohled na kapli sv. Floriána. V pozadí budova Nového pivovaru. Vlevo mostek přes strouhu. Záběr z období třicátých let minulého století.

Foto: SOKA Prostějov

kaple sv. Floriana

Rudolf Dvořák kapli v roce 1872 daroval nový oltářní obraz, jehož autorem byl neznámý bavorský malíř. Olejomalba na plátně byla zasazená ve zlaceném okrouhlém rámu. Obraz o rozměrech 123 x 156 cm znázorňoval postavu sv. Floriána ve zbroji římského vojáka, s přilbou na hlavě zdobenou třemi pštrošími pery. Přes ramena měl přehozen modrý plášť. V pravé ruce držel nádobu s vodou, kterou vyléval do plamenů. Levou ruku měl položenou na prsou. V roce 1890 získala kaple druhý zvon o váze 66 kg, darovaný Terezií a Arnoldem Binkovými. V roce 1891 byly z výnosu sbírky za 400 zlatých pořízeny nové hodiny. K jejich stroji se vystupovalo po točitých schodech z hudebního kůru. Oba zvony zrekvírovala rakouská armáda pro vojenské účely během I. světové války. Větší zvon v roce 1916 a menší o rok později, 28. září 1917. Po skončení I. světové války byl v roce 1919 na věž kaple jako náhrada za zrekvírované zvony zavěšen ocelový zvonek. Další ocelový zvon přibyl na věž v roce 1929. Šlo o vyřazený

zvon z věže kostela sv. Cyrila a Metoděje v Brněnské ulici.

Ve stejném roce byly do oltářní menzy vloženy ostatky sv. mučedníků Pavla a Liberáta (autentika z 30. 7. 1929). Kaple také získala nový obraz sv. Floriána. Starší oltářní obraz z roku 1872 byl přemístěn na komodu ke stěně lodi. Ještě v roce 1983 ho měla ve vlastnictví paní Olga Dvořáková, rozená Vévodová, která za svobodna bydlela na Floriánském náměstí. Jeho fotografie se zachovala v Muzeu a galerii města Prostějova. V letech 1934 - 1935 bylo okolí kaple a celé plochy Floriánského náměstí parkově upraveno. Kapli měly ve své péči dvě prostějovské rodiny. Nejprve rodina Demlova, jejíž příslušníci kapli postavili, a později rodina Binkova, která v roce 1936 provedla na vlastní náklady její velkou opravu.

Za komunistického režimu kaple chátrala. Osudnou se pro ni stala stavba městských lázní na počátku šedesátých let 20. století. Budova lázní byla v projektu situována do jižní části náměstí, na místo od kaple dosti vzdálené. Tehdejšími představitelům města však církevní stavba překážela. Nakonec byla během ledna a února 1962 asanována pod záminkou, že brání stavbě lázní. A Floriánské náměstí bylo přejmenováno na Gagarinovo. Vnitřní vybavení, mobiliář, převzala farnost Povýšení svatého Kříže. Oltář byl umístěn do lodi kaple Nejsvětější Trojice při farním kostele jako boční oltář. Později, při rekonstrukci kaple v devadesátých letech minulého století, byl tento oltář zrušen. Po pádu totalitního režimu v roce 1989 se Gagarinovo náměstí vrátilo k původnímu názvu Floriánské náměstí.

*Kaple sv. Floriána, kresba. Zimní scénérie z období první republiky.
Foto: Muzeum a galerie v Prostějově*

*Oltářní obraz z roku 1872.
Foto: Muzeum a galerie v Prostějově*

*Parková úprava Floriánského náměstí v roce 1934 až 1935.
Foto: Muzeum a galerie v Prostějově*

*Interiér kaple. Hlavní oltář se sochami sv. Kateřiny a sv. Barbory.
Foto: Muzeum a galerie v Prostějově*

PhDr. Karel Kavička (1940)

Absolvent Pedagogického institutu v Olomouci a Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Původním povoláním učitel matematiky a geografie, po roce 1968 pracoval pro nesouhlas se vstupem spojeneckých armád Varšavské smlouvy jako dělník. Zabývá se církevními dějinami a dějinami církevního umění. Je autorem mnoha publikací a monografií, článků v tisku doma i v zahraničí.

Výročí prostějovských osobností

Oldřich Václavík

MUDr. Ondřej Přikryl (1862-1936)

“Ty’s nepřešel tvář země jako stín, ale plně, bohatě vyžil’s svůj úkol a nač by za podobných okolností sotva stačila řada pracovníků, to vše podnikl’s sám a sám a vždy dílo Tvé bylo korunováno zdarem.” Tak zní úryvek z laudatia učitele a spisovatele Viktora Kamila Jeřábka, kterým charakterizoval svého přítele Ondřeje Přikryla u příležitosti jeho sedmdesátých narozenin. Když odhlédneme od z dnešního pohledu až úsměvné stylizace chvalozpěvu a podrobíme kritickému hodnocení celý život jmenovaného oslavence, rozhodně nelze popřít, že v osobě Ondřeje Přikryla získal Prostějov osobnost, která svoje vrstevníky v mnohém převyšovala.

Jeden z nejvýznamnějších občanů města Prostějova se narodil 26. listopadu 1862 v rolnické rodině ve Výšovicích. Dětství prožil malý Ondřej v nedalekých Čechovicích, odkud pocházeli jeho rodiče. Přikrylovo dospívání bylo nerozlučně spjato s regionem Hané, který zformoval nejen jeho lidský charakter, ale bezesporu ovlivnil i jeho literární tvorbu.

Jeho básnický talent se projevil již při studiu na Slovanském gymnáziu v Olomouci v letech 1873 až 1881. V průběhu studia se podílel na vydávání několika studentských časopisů. Největšího ohlasu dosáhl zřejmě časopis Háj s jeho humoristicko-satiric-

MUDr. Ondřej Přikryl

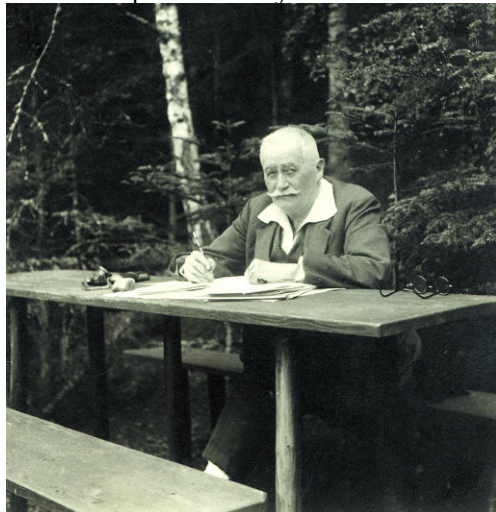
kou přílohou Sršeň. Autoři do něj přispívali pod různými přezdívkami, nejhojněji právě Ondřej Přikryl pod pseudonymem Bohuslav Lípa. Po absolvování gymnázia pokračoval ve studiu na lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Praze, které úspěšně zakončil v roce 1886. I během studia na univerzitě, v období prázdnin, pokračoval v kulturní a národní činnosti ve venkovském akademickém klubu Haná. Zaměřoval se hlavně na pořádání přednášek a zábav a podporoval shromažďování knih pro zakládání obecních knihoven.

Po ročním působení v pražské nemocnici se natrvalo usadil v Prostějově. Jak ale ve svých vzpomínkách uvedl, neproběhlo to bez těžkostí.

V Hanáckém Jeruzalémě provozovali praxi už dva čeští lékaři, a tak bylo Ondřeji Příkrylovi doporučeno, aby raději přijal nabídku ze Štěpánova u Olomouce. Přes obavy z větší konkurence si nakonec otevřel lékařskou praxi v pronajatých místnostech hotelu U zlatého jelena na Dolním náměstí, dnes Dukelská brána. Po příchodu do Prostějova se aktivně zapojil do politického a společenského dění a brzy se stal hlavou veřejného života ve městě. V roce 1890 byl zvolen do výboru obnoveného Českého spolku politického, čímž získal příležitost působit ve veřejné činnosti jako politik. Svým charakterem byl Příkryl aktivní mladočech, který do zdejšího boje o samosprávu města přinesl nové myšlenky a metody politické práce. Svoji důsledností a neústupnou vytrvalostí přispěl k úspěchu ve volebním boji, který v roce 1892 skončil porážkou německé menšiny. Městská správa se tak poprvé ocitla v českých rukou. Byl dlouholetým členem obecního výboru a svoji činností pomáhal vytvářet podmínky pro rozvoj českého obchodu, peněžnictví, průmyslu a školství.

Během své politické kariéry byl Ondřej Příkryl třikrát zvolen poslancem do Moravského zemského sněmu, a to v letech 1902, 1906 a 1913. Při oslavném průvodu k příležitosti opětovného zvolení byl prostějovskými občany nazván „otcem města“. Během svého poslaneckého působení v sobě nezapřel lékaře a člověka s vysoce humánním cítěním. V roce 1909 inicioval přijetí zákona o upravení zdravotní služby v obcích pro markrabství moravské, čímž bylo zdravotnictví na Moravě postaveno na moder-

ní základnu. Podílel se na akcích v boji proti tuberkulóze, spalničkám a neštovicím, stál za zřízením rentgenových stanic v Brně a v Olomouci. Podporoval subvence na výstavbu nemocnic a v neposlední řadě napomohl výstavbě feriální

MUDr. Ondřej Příkryl při práci

zotavovny pro chudé a osiřelé děti ve Stražisku. Ve stejné obci si nechal postavit vilku, kam pak často v létě jezdil na zotavenou.

V roce 1913 vyslyšel prosby svých spolustraníků z občanské strany národní, aby se aktivněji zapojil i do komunální politiky. Vyneslo mu to jednoznačné zvolení do funkce starosty města. Na této pozici vystřídal zástupce staročeků Josefa Horáka. V čele města stál Příkryl po celé období první světové války. Musel řešit obtížnou situaci se zásobováním potravin, nedostatkem paliv, vzrůstající nezaměstnaností a v neposlední řadě také s přílivem válečných uprchlíků z Haliče. Podílel se na dokončení nové radniční budovy, z jejíchž prostor vyhlásil 29. října 1918 manifest

Pohřeb MUDr. Ondřeje Příkryla

Národní rady o vzniku samostatného Československa. Na post starosty rezignoval v roce 1919, z politického života však neodešel. V následujícím roce se stal senátorem za Československou stranu národně demokratickou a v této funkci setrval až do roku 1925.

Kromě bohatého politického života vedl Ondřej Příkryl i poměrně rušný společenský život. Byl aktivním členem různých spolků, mimo jiné Komárů, Besedy, pěveckého sdružení Orlice a Moravského kola spisovatelů.

Ve všech období svého života nacházel Příkryl posilu a útěchu v literární činnosti. K literatuře se dostal přes svůj vztah k lidové písni a hanáčině. Kořeny jeho vlastní tvorby jsou spojeny už s dobou studia na gymnáziu a zpočátku psal spisovnou češtinou. První sbírkou psanou v hanáčině jsou Hanácky písničky, vydané v roce 1900. Právě toto dílo se stalo inspirací pro mnoho významných hudebních skladatelů – Ezechiela Ambrose, Ladislava Kožušníčka, Leoše Janáčka, či F. K. Lejska. Příkryl je autorem bezmála čtyř desítek svazků básní, prózy a historických spisů. Z poezie můžeme uvést např. Ešče z Hané, Chabašči, Zápise krále Ječmínka a Prostějovskí písničky. Z prózy jsou to mj. knihy

Meze chasó, Ondřeji a inši obrázke z Hané a Pod Kosířem. V pokročilejším věku se vrátil k psaní spisovným jazykem, čehož jsou dokladem publikace o historii města Z těžkých dob Prostějova a Červánky Prostějova.

Do poslední chvíle svého života Ondřej Příkryl psal a tvořil. Po vleklých zdravotních potížích zemřel 22. prosince 1936 v Prostějově. Ve své poslední vůli si přál, aby se jeho pohřeb konal žehem a jeho ostatky spočinuly v rodné hanácké zemi. Místo posledního odpočinku se nachází na čestném místě prostějovského hřbitova nedaleko hrobky manželů Vojákových. Náhrobek navrhoval architekt Miroslav Putna, kovová plastika od Jana Trísky s Příkrylovou tváří znázorňuje na mapě Prostějov i jeho rodné Výšovice. Jsou na něm také postavy Hanáků, z desky se zvedá snop klasů a z něj vylétá pták. Hrob Ondřeje Příkryla tak symbolicky připomíná muže, jenž region Hané miloval nade vše.

Mgr. Oldřich Václavík (1976, Prostějov)

Absolvent oboru archivnictví a historie na Filozofické fakultě UP v Olomouci. Od roku 2000 působil jako archivář ve Státním okresním archivu v Prostějova, od roku 2016 je jeho ředitelem. Zajímá se o regionální noviny se zaměřením na kulturní a hospodářské dějiny.

**Jan Jankůj:
Moje vzpomínka na
Dušana Kamzíka**

Dušan Kamzík

Své místo ve věstníku Řádky PRO vás budou mít i moje vzpomínky na významné osobnosti s vazbou na Prostějov, s nimiž jsem se během svého života potkal a více je poznal. Půjde p ř e d e v š í m

o umělce, kteří mě výtvarně formovali a ovlivňovali už jako studenta. A patří k nim také kumštýři, kteří mě zaujali nejen svou tvorbou, ale i originálními pohledy a názory na okolní svět.

První, jehož jsem si vybral k připomenutí, je Dušan Kamzík, který by se letos v listopadu dožil 66 let. Narodil se 17. listopadu 1956 v Přílepech u Holešova. V letech 1973 – 1977 vystudoval obor keramika na Střední umělecko průmyslové škole v Uherském Hradišti. Krátkou dobu pak pracoval jako modelář ve Výzkumném ústavu porcelánu v Karlových Varech. Potom začal studovat výtvarnou výchovu a ruštinu na pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, studia však nedokončil. Zlákala jej Praha, přesněji Národní divadlo, na jehož rekonstrukci se podílel v letech 1981 – 1984. Aniž jsem to tušil, mohli jsme se s Dušanem potkat již tehdy. Díky profesorům Stanislavu Libenskému a Pavlovi Ježkovi jsem totiž v roce

1981, spolu s několika dalšími studenty, vystavoval své skleněné plastiky ve foyer budovy Nové scény Národního divadla. V roce 1984 jsem pak – v rámci tehdejší dvouleté povinné vojenské služby – sloužil více než půl roku v Praze na Zličíně.

S Dušanem Kamzíkem jsem se seznámil na jaře 1986, kdy jsem začal pracovat v reklamním podniku Merkur v Pionýrské ulici, dnes se jmenuje Vápenice. Dušan do firmy nastoupil o rok dříve, kdy se do Prostějova vrátil již natrvalo. On působil jako výtvarník přípravy výroby figurín a já jako výtvarník na přípravě poutačů a reklamních předmětů. Firma Merkur měla tři závody, hlavní v Praze a dva vedlejší v Blovičích u Plzně a v Prostějově. Vedle výroby reklamních televizních spotů, figurín do výloh obchodů s oděvy, reklamních poutačů a předmětů různého druhu realizovala také výstavní plochy na různých akcích a veletrzích po celé republice. S Dušanem jsem se tak setkával nejen v Prostějově, ale jako “perspektivní mladíci” nebojící se výšek jsme spolu často pracovali i na tvorbě výstavních ploch v pavilonech na brněnském výstavišti nebo na akci Země živitelka v Českých Budějovicích. Práci v Merкуру jsme měli víceméně danou a záleželo při ní spíš na zručnosti než na tvůrčí fantazii. Byli jsme však rádi, že nám při ní „nezakrněly“ ruce a naučili jsme se pracovat s různými materiály a barvami. Vlastní tvůrčí činnosti jsme se oddávali ve svém volném čase, většinou u sebe doma.

Po necelých dvou letech, v roce 1988, jsem z Merкуру odešel, ale s Dušanem jsme o sobě stále věděli. A po změně režimu na konci 1989 roku jsme se konečně mohli volně

Tvorba Dušana Kamzíka / foto: Bob Pacholík

nadechnout jako svobodní tvůrci. Dušan svá díla vystavoval mimo jiné v Olomouci, Ostravě, Brně, Břeclavi, ale také ve Vidni. Spolu jsme pak občas pracovali na skleněných glazurách jeho keramiky.

V roce 1990 Dušan Kamzík spolu se svojí maminkou Evou otevřel galerii Bašta u Národního domu v Prostějově. Stala se významným místem pro výtvarníky a milovníky výtvarného umění. Vystavovali zde opravdu velikáni, kteří se právem mohli titulovat jako umělci. Seznam by byl hodně dlouhý - patřili k nim mimo jiné Jiří Andrlé, Adriena Šimotová, Adolf Born, Vladimír Komárek, Aleš Lamr, Vladimír Merta, Vladimír Kokolia, Jindřich Štreit, Tomáš Bím, Josef Liesler, Kamil Lhoták, Oldřich Kulhánek, Otmar Oliva, Jaroslav Šerých, Martin Mainer, Miroslav Malina a několikrát také Dušanův dlouholetý přítel Boris Jirků

Já osobně jako rodák z Prostějova a v té době ještě mladý kumštýř jsem v Baště svá díla ukázal hned v roce 1990. V roce 2001 jsme spolu s Dušanem své práce představili i na výstavě ve švédském Borlänge, partnerském městě města Prostějova.

Společně jsme vystavovali i na 1. a 2. Salónu prostějovských výtvarníků v okresním archivu v Prostějově v letech 2005 a 2006.

Dušanova keramika se mi vždycky líbila. Vycházela ze zázadního

pravidla, že v jednoduchosti je krása. Jeho vázy, mísy a svítidla vynikaly prostými a ladnými tvary. Jejich barevnost byla jemná, uvážená a spíše střídá. Jeho díla vyvolávala v lidech radost, klid a pohodu.

Dušan Kamzík byl nejen umělec, ale také rovný, upřímný a spolehlivý chlap bez manýrů. S jeho náhlým odchodem 4. září 2011, kdy mu nebylo ještě ani padesát pět let, jsem se dodnes nevyrovnal. Schází mi jako renesanční člověk, který svému okolí plnými hrstmi rozdával radost nejen svojí tvorbou, ale hlavně svou pohodovou povahou a upřímností.

Jan Janků (1964, Prostějov)

Výtvarník a umělecký sklář. Svými články a přednáškami popularizuje nejen umělecké sklářství a výtvarné umění, ale také neznámou a zapomenutou historii Prostějovska, Moravy i celé České republiky.

Povídka PRO vás

Karlik z chudobinca

Jana Hrušková

Karlik z chudobinca. Postava z mého raného dětství. I když kolem roku padesát tři, eventuelně padesát čtyři, už samozřejmě nebydlel v žádném chudobinci, ale v domově důchodců, nikdo mu nikdy jinak neřekl. Tedy, jelikož Prostějov leží na Hané, nebyl to Karlik, ale Karlik, a nikoliv z chudobince, ale z chudobinca. Tak.

Karlika jsem většinou zaregistrovala v první půlce září, když byly v Prostějově hody. A tudíž kolotoče. Kolotoče k nám přijížděly ještě jednou nebo dvakrát do roka, asi kolem Velikonoc a potom na začátku prázdnin, ale to už si nepamatuju. Aha! Ale jo, jo! Pamatuju! Jenže to už nestály u hlavního náměstí, ale na Joštáku, kde bývaly v létě cirkusy. A u nich většinou i kolotoče. No vida, a dokonce se mi vybavila tenkrát nevídaná atrakce - klece. To už jsem byla spíš slečna než dítě, ale mé srdéčko ještě víc než do růžového sadu či aleje rozkvetlých třešní tihlo právě ke kolotočům. Střelnice s kolem štěstí a možností vystřelit si opici na gumě, řetízkáče, horská dráha, autodrom, houpáčky - to bylo ono! Klece byly opravdové klece na bázi houpáčky. Zavřeli vás do ní, vy jste se chytili rukama držadel, ale napřed jste je museli provléknout "oky" z řemenů. Proč, to jste poznali brzy po odstartování. Klec se rozhoupala do určité polohy a pak už to bylo na vás. Mocným pumpováním koleny se klec dostávala výš a výš, ruce samovolně opouštěly držadla (proto ty řemeny), nohy slabě, adrenalin

stoupal, davy dole řičely a každý v kleci toužil po vítězství. Tím bylo dosažení mrtvého bodu, v němž klec stála kolmo k zemi a vlivem nepatrného posunu těžiště se pak zhoupla dozadu, na druhou stranu. Některým borcům se za šílení obdivovatelů podařilo udělat pár veletočů, při nichž klec opisovala obrovské kružnice. Takhle odvážná jsem ale nikdy nebyla. Když byla klec už u v "mrtváku", povolily mi nervy i kolena, takže kružnice jsem neopisovala. Dlužno říci, že i tak většina mých kamarádek téměř zvracela, i když v kleci jsem byla já a ony stály pevně na zemi. Snad se naši nikdy nedozvěděli co znamenalo, když jsem jim řekla, že se jdeme s holkama trochu povozit na kolotočích. Ach jo! Tak zpátky ke Karlikovi.

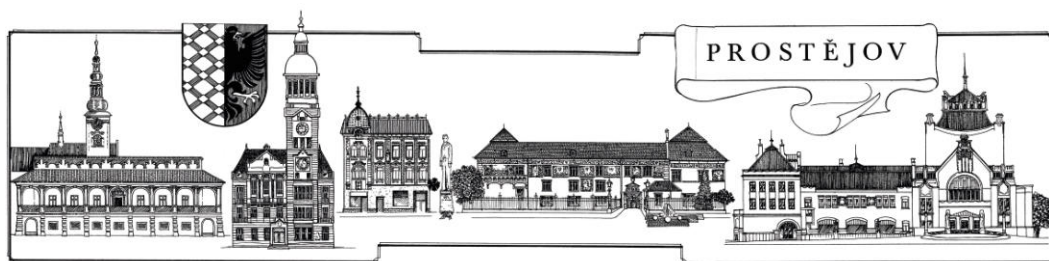
Pro nás děti byl samozřejmě hrozně starý, ale z dnešního pohledu mu klidně mohlo být jen lehce přes padesát. Nebo přes šedesát? Kdo dnes ví. A důležité to není. Ani trochu. Karlik byl téměř vždy oblečený v čistém modro bílém kabátku od pyžama a v hnědých kalhotách. Když bylo chladno, nosil po domácku pletený hnědý svetr s velkým límcem. Vlasy skoro žádné, bezzubá, věčně se usmívající ústa, z nichž mu neustále tekl provázek čirých slin. Pomněnkově modré oči bych si už domýšlela, ale hnědé asi neměl. Což opět není vůbec důležité. Ani to, že byl mentálně zaostalý. A ani to, že z důvodů mně dodnes neznámých neměl jazyk.

Pamatuju si ho vlastně jen z těch kolotočů. Nechodil na žádné klece nebo houpačky, nic takového. Stačil mu obyčejný koníček kolotoč pro nejmenší děti. Na rozdíl od Otíka z Vesničky mě, střediskové nesměl nebo nechtěl jezdit na koníčkách, ale jen na lavičce. Takové tenkrát byly na dětském kolotoči čtyři. Jestli pro bojácné děti nebo jejich doprovod, to už opravdu nevím, ale hlavně na té lavičce vždycky seděl Karlik. Jestli si dítě může vytvořit vjem toho, jak vypadá šťastný člověk, tak pro mě to byl on. Karlik z chudobinca. Seděl na kolotoči, tiše se smál, občas lehce zatleskal. Pokud měl ovšem volné ruce, protože mu každou chvíli někdo něco dal. Děti i dospělí. Pečivo, perník, třeba i kousek kabanosu, který měl velmi rád, ale především cukrovou vatu. Tu miloval, i když se s ní příliš nemazlil. Vždycky pevně

uchopil špejli a celou obrovskou vatu si rychle nacpal do pusy. Špejli s ulepeným zbytečkem sirupu ještě trochu ocucal, vrátil ji do úst a zbytek jízdy prokroužil jako šťastná obrácená vos. Ta má žihadlo u zadečku, zatímco jemu trčelo z pusy. Další jízdu absolvoval s tureckým medem, perníčky, párkem, kabanosem, a tak dál, a tak dál... Těžko říct, jak při svém postižení dokázal tak rychle jíst, ale zbaštil vždycky všechno. Myslím, že mu určitě nikdy nebylo špatně. Z dobrých věcí od dobrých lidí nemůže být nikomu špatně. Je to zvláštní, ale nevzpomínám si, že by se Karlikovi někdy někdo posmíval. Spíš mě teď napadá, že za jeho jízdy na lavičce musel někdo platit. Ať už to byli návštěvníci hoďů nebo ho zadarmo vozil sám kolotočář, bylo to z dobroty srdce. Takže Karlik byl sice z chudobinca, ale co se týče laskavosti jeho bližních zcela jistě nebyl chudobný.

Jana Hrušková
(1948, Prostějov)

Od malička jsem se díky rodičům pohybovala v oblasti kultury, hlavně divadla. A především Divadla Hanácké obce, kde táta působil jako jednatel a inspicient a maminka jako herečka a později režisérka. S divadlem jsem přestala, když jsem nastoupila do Kulturního klubu Duha a koníček se začal překrývat s povoláním. Už v hodně dospělém věku mě kamarádky přemluvily, abych zapsala naše společné zážitky. Vznikly povídky o všem možném - o dětství, rodině, rodném městě a jeho svérázných postavičkách... Píšu dodnes a pořád mě to baví.

REDAKČNÍ RADA

Lenka Sehnalová

Marek Moudrý

Jan Jankůj

Oldřich Václavík

kontaktní e-mail: radkyprovas@gmail.com

*Časopis Řádky PRO vás vyšel díky příspěvku
Nadačního fondu sportu, kultury a vzdělávání Prostějov*

Autorka kresby na předposlední straně: Alice Komárková

Sazba a grafická úprava: Pavel Kachlír

Vytištěno firmou Copy Point, Netušilova 1619/9, Prostějov

e-mail: obchod@copypoint.cz, tel.: +420 774 815 248

Počet výtisku: 400 kusů.

